

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВІСНИК

**ЖИТОМИРСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ
ІВАНА ФРАНКА**

Випуск 45

Науковий журнал,
заснований у серпні 1998 року
(виходить шість разів на рік)

Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
Житомир
2009

*Видається за рішенням вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 10 від 24.04.2009 року).*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: доктор філософських наук, професор П. Ю. Саух
Відповідальний редактор: доктор фізико-математичних наук, професор С. І. Покутній
Відповідальний секретар: Н. П. Щербакова

Члени редколегії:

доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України І. А. Акімов,
доктор біологічних наук, професор О. М. Арсан,
доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор Р. Ф. Ахметов,
доктор психологічних наук, професор, академік АПН України І. Д. Бех,
доктор філологічних наук, професор П. В. Білоус,
доктор педагогічних наук, професор Г. П. Васянович,
доктор філософських наук, професор А. А. Герасимчук,
доктор біологічних наук, старший науковий співробітник
Інституту зоології НАН України І. В. Довгаль,
доктор педагогічних наук, професор О. А. Дубасенюк,
доктор біологічних наук, старший науковий співробітник
Інституту гідробіології НАН України П. Д. Клоченко,
доктор біологічних наук, професор М. Ф. Ковтун,
доктор філософських наук, професор А. М. Колодний,
доктор філософських наук, професор А. Є. Конверський,
доктор філологічних наук, професор М. П. Кочерган,
доктор філологічних наук, професор А. Е. Левицький,
доктор педагогічних наук, професор М. В. Левківський,
доктор фізико-математичних наук, професор Б. М. Ляшенко,
доктор біологічних наук, професор С. В. Межжерін,
доктор філологічних наук, професор В. М. Мойсієнко,
доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України В. І. Монченко,
доктор філософських наук, професор В. І. Муляр,
доктор педагогічних наук, професор В. В. Обозний,
доктор філологічних наук, професор Л. Ф. Омельченко,
доктор педагогічних наук, професор Л. П. Пуховська,
доктор сільськогосподарських наук В. М. Сабодаш,
кандидат філологічних наук, доцент А. В. Сингаївська,
доктор біологічних наук, професор А. П. Стадниченко,
доктор педагогічних наук, професор С. Я. Харченко,
доктор філологічних наук, професор О. С. Чирков,
доктор історичних наук, професор О. М. Швидак,
доктор філософських наук, професор С. П. Щерба,
доктор біологічних наук, професор В. І. Щербак,
доктор філософських наук, професор В. І. Ярошовець.

Свідоцтво Державного комітету телебачення і радіомовлення України **КВ № 9276** від **21.10.2004 р.**

Наукове періодичне видання

ВІСНИК ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Випуск 45, 2009 р.

Макетування: Зарицька О. Л.
Коректор: Салій Т. А.

Підписано до друку 08.05.2009 р. Формат 60х90/8. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 29,75. Обл.-вид. арк 25,89. Тираж 300. Замовлення 104.

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
ЖТ№ 10 від 07.12.04 р.

Україна, 10008, м. Житомир, вул. В. Бердичівська, 40. тел. 37-40-42, 37-35-10

© Житомирський державний університет
імені Івана Франка, 2009

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	3
<i>М. Т. Левочко, Н. Л. Гресь.</i> Теоретично-практична підготовка студентів до виробничої практики	3
<i>І. І. Смагін.</i> Методологічні засади аналізу теорії і практики шкільного підручникотворення з суспільствознавчих навчальних предметів	10
<i>М. А. Бойченко.</i> Сучасні тенденції реформування управління загальною середньою освітою США: діяльність навчальних округів	15
<i>С. В. Вербицька.</i> Міжнародна студентська академічна мобільність: етапи розвитку та суб'єкти організації.	20
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	27
<i>Л. М. Гриднева, В. І. Перебийніс.</i> Формування реєстру англо-українського навчального словника	27
<i>В. В. Михайленко.</i> Модусний маркер у структурі дискурсу	30
<i>Л. Ф. Омельченко, Л. Ф. Соловійова, Т. М. Мороз.</i> Структурно-складні ад'єктивні одиниці з суфіксом -іш у газетно-публіцистичному дискурсі	34
<i>Н. І. Панасенко.</i> Англійська ботанічна лексика як джерело метафори й фразеологізмів	39
<i>Г. І. Приходько.</i> Оцінний компонент у семантичній структурі слова	44
<i>С. О. Швачко.</i> Статус вторинних конструювань: лінгвокогнітивні аспекти	48
<i>І. Г. Альошина.</i> Типологія словотвірної мотивації в латинській мові	52
<i>К. Л. Бондаренко.</i> Мовні засоби створення ефекту комічного в текстах анімаційних творів	57
<i>Г. В. Вальчук, Л. А. Кухар.</i> Внутрішньомодельна комбінаторика компонентів як один із способів формування стилістичної значущості в композитах	61
<i>Г. Ю. Горенок.</i> Особливості інтерпретації Шекспірового Гамлета в європейській літературі першої половини ХХ століття	66
<i>Г. Г. Дрінко.</i> Зіставний аналіз мовленнєвого акту "команда" в англійській та українській мовах	70
<i>О. В. Ємець.</i> Когезія в поетичному творі в аспекті інтерпретації та перекладу	75
<i>В. О. Єршов.</i> Семантична дихотомія мундиру в мемуаристичній літературі Правобережної України першої половини ХІХ століття	79
<i>Н. Г. Єсипенко.</i> Концептуальна структура художнього тексту	84
<i>С. В. Кійко.</i> Запозичення з латини в сучасній німецькій мові	89
<i>Т. П. Ковальова.</i> Образ міста в романі Т. Морісон "Мгг"	95
<i>Р. Я. Кріцберг.</i> Соціолінгвістичні та семантичні особливості ідіом у творах Д. Чосера та У. Шекспіра	99
<i>О. В. Кудоярова.</i> Мотиви і цілі конфлікту в спілкуванні англومовних медиків	104
<i>Ю. П. Мельник.</i> Об'єктивація гендерних стереотипів у сучасній лінгвістичній науці	110
<i>І. І. Савчук.</i> Категоріальні особливості представлення концепту СУПЕРНИЦТВО засобами сучасної англійської мови	115
<i>А. В. Сингаївська, О. М. Мосейчук.</i> Однослівні ідіоми як знаки іллокуції, маркери інтенціональності та як засоби забезпечення прагматичної когерентності дискурсу	119
<i>О. Т. Тимчук.</i> До питання гри слів в англійській мові	123
<i>І. Є. Фролова.</i> Специфіка актомовленнєвого аспекту реалізацій стратегій конфронтації в англومовному дискурсі	127
<i>Л. В. Чайка.</i> Вербальний конфлікт: методологічні та термінологічні питання дослідження	133
<i>Б. І. Шуневич.</i> Проблеми укладання нових словників нормалізованих терміносистем (на прикладі пожежної термінології)	138
<i>О. Б. Януш.</i> Евфемізми та інші види семантичних зрушень у суспільно-політичній лексиці і фразеології	143
<i>О. І. Гридасова.</i> Способи вербальної об'єктивації стереотипних ролей ДРУЖИНИ в англومовному сімейному конфліктному дискурсі	148
<i>К. О. Кантур.</i> Евфемія в соціально-економічному дискурсі	152

К. І. Лукінова. Англійський прийменник у діахронії та синхронії (на матеріалі словосполучень <i>in+N, on+N</i>)	156
Ю. М. Нідзельська. Концепт як відображення універсального та етноспецифічного у свідомості етноса.....	160
Т. В. Бойко. Символьна складова семантичної структури лінгвокульт ¹ ного концепту <i>MIMME</i> (на матеріалі лірики міннезангу XII - XIV століть)	163
Н. М. Гоца. Гендер у перекладі: історичний розвиток, основні аспекти та особливості вивчення...	168
Л. М. Дембовська. Оказіональні композити в ідіодискурсі Джерома К. Джерома	172
В.А. Діброва. Ділове спілкування в розвитку суспільства	176
О. В. Живчик. Семантичні особливості прикметників-композит німецької мови зі значенням порівняння	180
В. В. Кукушкін. Ідентифікаційний модус концепту <i>ЗНАМЕНИТИСТЬ</i> (на матеріалі англомовного газетного дискурсу).....	185
М. С. Левіценко. Концептуальні домінанти англомовного вікторіанського дискурсу та його концептосфера	189
О. М. Лопушанська. Особливості відтворення фразеологічного фонду в німецькомовних перекладах Ольги Кобилянської	194
А. В. Максютя. Місце політичного інтерв'ю на тлі медіадискурсу.....	198
Л. М. Мелешкевич. Глибинні предикати інтелектуальної дії та соціальної дії в біографічних текстах енциклопедичних статей	202
Л. П. Мудрак. З історії виникнення таємної писемності.....	208
С. К. Романюк. Інформаційний простір функціонування американської комерційної реклами 20-х років XX століття	213
О. В. Ситник. Лексичні засоби маніфестації психологізму в новелістиці В. Фолкнера і М. Хвильового.....	218
О. В. Соловйова. Семантична категорія розміру в сучасній англійській мові	222
Г. М. Шевців. Елементи числової символіки в "Поезії і правді" Й.-В. Гете	227
НАУКОВЕ ЖИТТЯ	231
Польськомовна мемуаристика Волині у дослідженнях Володимира Єршова	231

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

ПОЛЬСЬКОМОВНА МЕМУАРИСТИКА ВОЛИНИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ВОЛОДИМИРА ЄРШОВА

*Єршов Володимир. Польська література Волині доби
романтизму: генологія мемуаристики. – Житомир: Полісся, 2008. – 624 с.*

Володимир Єршов тривалий час досліджує літературні явища та імена Волинської землі, піднімаючи із забуття цікаві факти культурного буття краю і доповнюючи, а часом і реставруючи поруйновану часом та пристрастями людськими неповторну картину історичного минулого. Десятки краєзнавчих матеріалів, розпорошених у періодичних виданнях та наукових збірниках, – такий результат ретельних і цілеспрямованих пошуків та студій цього дослідника. Значна за обсягом та історико-літературним фактажем монографія, яку щойно оприлюднило житомирське видавництво "Полісся", засвідчила, що настав час "збирати каміння", себто не просто систематизувати публікації з української полоністики, а синтезувати свої пізнання та відкриття у цій галузі, запропонувавши в наукову скарбницю України історію регіональної літератури певного етапу (у цьому разі йдеться про найбільш продуктивний у творенні польськомовної літератури Волині етап – доба романтизму).

У концепцію своєї роботи автор закладає обґрунтоване твердження, що польськомовна література Волині – це література українська, яка хоч і має інакшу мовну оболонку, але створена на території України, відображає місцеву тематику та суспільно-історичні обставини, генетично пов'язана з українськими літературними традиціями. До типології такого письменства В.Єршов застосовує низку критеріїв, які визначають його історико-літературну специфіку і вписують у культурний континуум Правобережжя. По-перше, це чітко окреслений географічний простір (власне, територія), який історично склався наприкінці XVIII ст. По-друге, це "тексти польськомовних письменників, які проживали та творили на Волині у визначений період та про визначений період, або її історію й сучасність, починаючи від листа (епістоли), нариса, сценки чи епіграми, як найменшої текстової одиниці, і до великих форм художньої літератури: романів, повістей, драм, поем, а також мемуарів, спогадів, щоденників" (с. 16). По-третє, це мовний критерій: ці тексти створені польською мовою. Однак цей критерій, як зазначає автор, "не є визначальним для ідентифікації літератури як власне польської, а, перш за все, як польськомовної літератури Волині", оскільки не тільки освічений, а й пересічний українець Правобережжя вільно володів польською мовою, починаючи, мабуть, ще із другої половини XVI ст. По-четверте, це критерій часу: тут час мислиться як історико-літературна категорія і постає як романтична доба в історії української (та й польської) літератури. Чимало місця у монографії відведено з'ясуванню і таких чинників, що вплинули на продукування польськомовних творів означеного часу, як соціально-політичний простір та культурно-етнічний простір. Саме останнє досить виразно позначилося на мемуарній прозі. Доводить В. Єршов і те, що творцями таких текстів переважно були польськомовні українці, які опинилися на українських теренах не завдяки "міграції", а тривалий час мешкали тут, пристосовуючись до суспільно-історичних умов, які змінилися.

Можливо, найбільш проблематичним видається мені мовний критерій. В. Єршов, посиляючись на сучасні авторитетні джерела, говорить про полімовність волинського регіону, а відтак на полімовність літературних творів досліджуваного періоду. Більше того, у розділі "Генезис літератури Волині доби Просвітництва" автор заглиблюється у давніші часи і знаходить там серед літературних фактів (зокрема в історичній та побутовій мемуаристиці) такі, які підтверджують тезу про полімовність української літератури. Тут би хотілося доповнити, що та полімовність була притаманна ще добі Бароко. Останнім часом перекладено та опубліковано десятки польськомовних і латиномовних творів, що дало можливість не тільки більш повно уявити літературний процес того часу, а й цілком аргументовано стверджувати: "Давня література була багатомовною, і ми ніколи не збагнемо літературного процесу в Україні, коли не

приймемо беззастережно цього постулату" (В. Шевчук, "Муза Роксоланська", т. 1, с. 19). В. Шевчук, котрий сам віднайшов і переклав чимало польськомовних пам'яток та подав коментарі до них, у своїй масштабній праці "Муза Роксоланська" присвятив мовно-літературній проблемі окремий розділ: "Мова і витворення культурних та духовних цінностей (XVI-XVII ст.)", в якій доводить: "Як літературні вживаються мови книжна українська, латинська, польська, меншою мірою народна українська та грецька, що, зрештою, зумовлювалося способами здобуття освіти українцями того часу, котрі вчилися у школах латинських, латино-польських, слов'яно-грецьких".

Для прикладу назву письменників, які творили польською мовою у добу Бароко: Йосип Верещинський, брати Чагровські, Лазар Баранович, Данило Братковський, Симон Симонід, брати Зиморовичі, Мелетій Смотрицький (зокрема, полемічний трактат "Тренос", "Мандрівка до країв східних", хоч цей письменник водночас є автором першої української граматики), Тома Євлевич, Войцех Кіцький, Андрій Скульський – все це "католицька русь", власне, шляхта, яка здобула польсько-латинську освіту.

Тож витоки польськомовної традиції в українській літературі (зокрема і у Волинському краї) – досить давні та історично зумовлені.

Ще одна обставина, котра зумовила самобутність польськомовної літератури Волині першої половини XIX ст., полягає у тому, що ця література була зорієнтована не на Москву чи Санкт-Петербург, а на Житомир і Київ, тобто вона була відособлена від загальноросійського та польського культурних процесів, а більше заглиблена в історію, культуру, літературу Правобережної України. Тому не випадково В. Єршов, аналізуючи мемуарну прозу Волині, звертається і до історії краю, і до проблем мови, мистецтва, театру, друкарства, до питань релігії, демографічної статистики, правових актів, адміністративного устрою, топоніміки, соціології, господарства, буття національних меншин. Такий широкий спектр знань про Волинський край дає змогу ширше і водночас детальніше окреслити літературний феномен польськомовної мемуаристики Волині.

Монографія В. Єршова вражає значною кількістю імен та літературних фактів, які не тільки оприявлені як інформація, а й подані як текст, тобто розглянуті, досліджені, поставлені в культурний контекст епохи. Декотрі з отих імен не раз зринали у краєзнавчих розвідках – Тадеуш Чацький, Ян Дуклан Охоцький, Юзеф Ігнацій Крашевський, Александр Кароль Гроза, Густав Олізар, Тимко Падура, Кароль Август Гейнч, Міхал Чайковський. Заслугою В. Єршова є передусім те, що він уводить в науковий обіг нашого літературознавства імена забуті, відомі хіба що спеціалістам із волинської тематики: Генрик Ржевуський, Міхал Грабовський, Алойзи Осінський, Шимон Конопацький, Кароль Качковський, Францішек Ковальський, Генрієта Блендовська, Валер'ян Врублевський, Владислав Міцкевич, Єва Фелінська, Нарциз Олізар та ще декілька десятків польськомовних письменників, у чиїх творах знайшли своє відображення найрізноманітніші сторони волинського буття у першій половині XIX ст.

Чому саме мемуарна література стала об'єктом дослідження у монографії В. Єршова? Автор це пояснює передусім тим, що мемуаристично-щоденникові жанри набули у цей час особливої ваги як своєрідні документи епохи, як універсальні вмістилища різноманітного офіційного та побутового матеріалу певного регіону, відтак їх значення передусім пізнавальне, а потім і літературно-сигнітивне, яке полягає у фіксації (означенні) та інтерпретації характерного і випадкового у суспільно-історичному та культурному житті певної людської спільноти. Окрім того, як помітив і відзначив автор монографії, польськомовна поезія та драматургія романтичної доби на Волині не мала історико-культурних підстав для свого розквіту (за незначними винятками). На мій погляд, історико-мемуарна традиція у польськомовному варіанті має свої витоки у попередні часи. Зокрема, у XVII ст. досить потужною була історіографічна проза у Польщі (згадаю бодай М. Стрийковського, В. Коховського, М. Кромера, М. Бельського, а також силу-силенну щоденників, діаріушів, епістол). Ця проза мала значний вплив на тогочасну літературу України, породивши не лише велику кількість монастирських та світських регіональних хронік і літописів, а й дала поштовх для розвитку загальноукраїнського козацького літописання XVIII ст. Найжвавіше історіографічна та мемуарна проза розвивалася саме на Правобережжі, зокрема у Волинському краї, отож можна говорити, що мемуари та щоденники першої половини XIX ст. генетично споріднені із попередньою традицією.

Можливо, головним рушієм дослідження В. Єршова є не тільки його наукова допитливість, а й давній сентимент до краєзнавчої тематики. Він любить Волинь. Він знає Волинь. Пам'ятаю

його публікації ще двадцятип'ятилітньої давності. Вже тоді вони імпонували ретельністю вивчення якогось актуального питання, настирливим пошуком відповідей на історичні та культурологічні загадки, активністю того пошуку та краєзнавчою асоціативністю, яка охоплювала чимало невирішених або за давнини проблем. Вже тоді В. Єршов володів суто науковим підходом до питань краєзнавства, відмовившись від аматорства та патріотичного популізму, вже тоді він поринав в архіви та видання багаторічної давності. До сьогодні його методика і наукова практика вдосконалились, а багаж знань та компетенції став поважним. Тож монографічне дослідження, яке він запропонував – це зріле, виважене, обгрунтоване творіння, за яким стоїть автор з величезною бібліотекою різноманітних джерел і чіткими уявленнями про досліджуваний предмет.

Але не менш важливим рушієм цього монографічного дослідження є відсутність на сьогодні узагальнених та комплексних історій регіональних літератур, необхідним етапом у створенні яких є вивчення мемуарної прози певного часу. Здається, минув той час, коли дослідження регіональних художніх феноменів сприймалося офіційною ідеологією вороже і розцінювалося як спроба сепаратизму, розщеплення "цілісного тіла" єдиної радянської літератури. Дослідження культури та літератури певного регіону (до того ж такого колоритного та специфічного, як Волинь) дає широкі можливості для поглибленого пізнання гуманітарної системи, яка сформувалася протягом багатьох віків під впливом різноманітних чинників, і водночас відкриває шлях до узагальнень, до спроб побачити в окремому загальне, а в загальному окреме. Тому-то праця В. Єршова має ще й важливе методологічне значення.

Те, що монографія "Польська література Волині доби романтизму" з'явилася у Житомирі, який понад століття був центром Волинської губернії і тепер залишається впливовим осередком вивчення волинської історії та культури, подія знакова і приємна не лише для краєзнавців, а й для літературознавців, особливо для тих, хто займається проблематикою "польської школи" в українській літературі або загалом проблематикою українського письменства першої половини XIX ст. Ця книга багато в чому доповнює та увиразнює літературний рельєф цього періоду, а відтак є помітним внеском у філологічну науку.

Петро Білоус,
доктор філологічних наук, професор Житомирського державного
університету імені Івана Франка